LIBER TERTIUS.

DE VITA ET HONESTATE CLERICORUM.

TITULUS I.

I. Ex Concilio Maguntino * [1]. [c. an. 812. *in Germania.*]

* Anto. Aug. *in not.* ait eſſe ex Conc. Turon. 2. *c.* 4.

Cùm celebratur, diviſus eſſe debet Clerus à populo.

UT Laici ſecus altare, quando ſacra myſteria celebrantur, ſtare vel ſedere inter Clericos non præſumant: ſed pars illa, quæ [a] cancellis ab altari dividitur, tantùm pſallentibus pateat Clericis. Ad orandum verò & communicandum, Laicis & Fœminis, ſicut mos eſt [2], pateant ſancta ſanctorum.

a quæ à cancellis.

¶ Pith. [1] *Maguntino.*] al. *Africano.* Vide Microlog. *cap.* 9.

[2] *Laicis & Fœminis, ſicut mos eſt.*] Iis à Septentrione, illis à Meridie. Amalar. *lib.* 3. 175. Aliter Laodic. Synod. *c.* 19. Toletan. III. *c.* 93. & IV. *c.* 17.

II. Ex Concilio Pictavien. [b] [c. an. 988. *in Gallia.*]

b Nanetenſ. *al.* Pictavenenſ.

Breve, nec poteſt breviùs ſummari.

CLerici arma portantes [c], & uſurarii excommunicentur.

c *Cap.* 2. *eod. tit. in* I. *Compil. Clem. de exc. Præl.*

III. Ex Concilio Maticen. [d] [3]

d Maticenen.

Presbyter habens populum, debet habere Clericum, qui ſecum cantet, & in aliis hìc expreſſis, eum juvet.

UT quiſque Presbyter [e], & qui plebem regit, Clericum habeat, qui ſecum cantet, & epiſtolam & lectionem legat; & qui poſſit tenere ſcholas, & admonere ſuos Parœcianos, ut filios ſuos, ad fidem diſcendam, mittant ad Eccleſiam; quos ipſe cum omni caſtitate erudiat.

e Burch. *lib.* 2. *decr. c.* 56. Ivo, *part.* 6. *c.* 152. & *c.* 7. *eod. tit. in* I. *Compil.*

¶ Pith. [3] *Matricen.*] *Nannetenſi.*

IV. Gregorius [f] IX. [4] [c. an. 1235.]

f *Deeſt*, nonus, *in antiquis.*

Non poteſt breviùs ſummari.

SI quis ex Clericis comam [g] relaxaverit, anathema ſit.

g *Cap.* 3. *eod. tit. in* I. *Compil.*

¶ Pith. [4] *Gregorius IX.*] *Gregorius I.*

V. Ex Concilio Carthaginensi [5]. [c. an. 390. *in Africa.*]

Breve eſt, & non aliter ſummatur.

CLericus neque comam nutriat, neque barbam.

¶ Pith. [5] *Carthaginenſi.*] IV. *c.* 44. Vide *cap.* 4. *inf. de ſentent. excommunicat.* Anacleto tribuit Martinus Polonus.

VI. Ex Concilio Triburiensi [h]. [c. an. 895. *in Germania.*]

h *al.* Maguntienſi. *al.* Tiburicenſi.

Clericus non in ſacris nec profeſſus poteſt uxorem ducere, ſed iterùm tondebitur, ſi vult gaudere privilegio Clericali, vel diſpenſativè tenere Beneficium. Hoc dicit ſecundùm modum, qui eſt magis conſentaneus literæ, ſecundùm quem ponit unum caſum duntaxat.

CLericus ſi tonſurâ dimiſsâ uxorem acceperit, qui quidem ſit ſine gradu, nec Monaſterio à parentibus traditus; uxorem permittatur habere, & iterùm tondeatur, nec in vita ſua uxorem dimittere audeat.

VII. Alexander III. Cantuarien. Archiepiſcopo. [c. an. 1170. *Romà in Angliam.*]

Clericus debet tonſuram deferre; & ſi non vult, poteſt invitus à ſuo Superiore tonderi.

CLericis: *Et infrà* [i]. Clerici, qui comam nutriunt [k] & barbam [6], etiam inviti à ſuis Archidiaconis tondeantur.

i *Cap.* 6. *eod. tit. ne Cler. vel Monach. in* I. *Compil.*
k *Hæc duo verba*, & barbam, *deſunt in omnibus manuſcr.*

¶ Pith. [6] *& barbam.*] Vide *can.* 23. *diſtinct.* 23. *can.* 26. Synod. Oxonienſ. *can.* 22. Synod. Londin. III. Hiſtor. Cantuar. *fol.* 104. Petr. Lombard. Vigner. *tom.* 3. 132. In vita Anſelmi: Ut criniti ſic tondeantur, ut pars aurium appareat, ut oculi ne tegantur.

VIII. Idem in Concilio Lateran. [l] [c. an. 1170. *Romæ.*]

l Sub Alex. III. *c.* 11.

Frequentans Monaſteria Monialium, & monitus non deſiſtens, ſi Clericus eſt, deponitur; ſi Laicus, excommunicatur.

MOnaſteria [m] Sanctimonialium, ſi quiſquam Clericus ſine manifeſta & rationabili cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum [n] arceatur: & ſi non deſtiterit [o], ab officio Eccleſiaſtico reddatur immunis. Si Laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitùs alieni.

m *Cap.* 8. *eod. tit. in* I. *Compil.*
n ab Epiſcopo arceatur.
o *al.* deſierit.

IX. Gregorius VII. [c. an. 1080. *Romæ.*]

Epiſcopus poteſt ſtatuere in Eccleſia certum numerum Clericorum, ſecundùm ipſius facultates, qui vivant in communi; & contradictores ad hoc compellere, & iſtos in communi viventes, poteſt abſolvere ab excommunicatione incurſa, propter injectionem manuum in ſocium.

QUoniam [p], ut ait Scriptura: [*Et infrà* α.] Statuimus, ut facultatibus Eccleſiarum veſtrarum, proventibus & expenſis diligenter inſpectis, certum in eis valeatis ponere numerum Clericorum, & ſtatuere, ut bona eorum veniant in commune, in una domo veſcantur, atque ſub uno tecto dormiant & quieſcant. Si qui verò contradictores extiterint, licitum vobis ſit per ſuſpenſionem officii & beneficii, aut graviori etiam pœna, ſi opus fuerit, ad hanc obſervantiam eos compellere, appellatione non obſtante. Indulgemus etiam ut ſi quiſquam eorum, qui ſimul vivunt, pro manûs [q] injectione in ſocium à communione meruerit fieri alienus, reconciliandi & pœnitentiam imponendi poteſtatem plenariam habeatis, niſi fortè atrocitas facti pœnam graviorem expectet [r].

p *Cap.* 10. *eod. tit. in* I. *Compil.* confert Concilium Tolet. IV. *can.* 23. Refert Grat. 12. *q.* 1. *cap.* 1.
q manuum.
r expoſcat.

[α *Proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab adoleſcentia ſua, ſicut ex ſenſualitate vergit caro in culpam, ita vigore ſpiritûs præcedente, & ſubſequente divinâ gratiâ, animus niti debet ad veniam, & remedia ſemper inquirere, quibus irruentes occaſiones mortis valeat declinare. Inde ſiquidem eſt quòd intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in veſtris Eccleſiis perveniſſe, quæ aut delictum in ſe, aut occaſionem habent delinquendi, per auct. Apoſtolicæ Sedis, cui ex diſpoſitione Domini deſervimus, prout datur ab eo, decrevimus obviandum & auct. in vobis Epiſcopalis officii ad reſecanda nociva in ſubditis veſtris, & inſerenda utilia ſcriptis Apoſtolicis muniendam, recolentes quod in veteri lege præcepit Dominus dicens, ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet Sacerdos ſubjiciens mane ligna per ſingulos dies.*]

X. Innocentius III. Prælatis & Clericis Lombardiæ [7]. [c. an. 1210. *Romà in Lombardiam.*]

Eccleſiaſtici Judices & Delegati gratìs judicare debent, nec exigere poſſunt decimam, vel etiam quotam litis, etiamſi hoc habeat conſuetudo.

CUm ab omni [s] ſpecie mali præcipiat Apoſtolus abſtinere: [*Et infrà* α.] Sanè ad audientiam Apoſtolatûs noſtri pervenit, quòd cùm ex delegatione noſtra cauſas ſuſcipitis pertractandas; more [t] ſecularium ſuper decima litis, vel parte alia pro diverſa terrarum conſuetudine præter expenſas victualium cum litigantibus receptis pignoribus, pro ſalario convenitis; non attendentes, quòd ad hoc vobis & aliis Clericis ſint Eccleſiaſtici reditus deputati, ut ex ipſis honeſtè vivere debeatis: [*Et infrà* β.] Ideóque mandamus, quatenus ab hujuſmodi exactionibus de cetero abſtinentes [u], vigorem judiciarium gratìs ſtudeatis litigantibus impertiri, non obſtante quod in fraudem à quibuſdam proponitur, quòd id exigatur nomine Aſſeſſorum, cùm nec juſtum judicium Judici vendere liceat, & venales ſententiæ ab ipſis etiam ſecularibus legibus [8] reprobentur.

s *Cap.* 1. *eod. tit. in* III. *Compil.* 1. *Theſſ.* 5.
t *In Codice Barb.* more ſec. Judicum.
u Simile vide *in l.* 3. *ff. quod cujuſque uni. & in l. quæ onerandæ. ff. de op. leg.*

[α *Nos qui licèt indigni conſtituti ſumus à Deo ſuper gentes & regna, ut juxta verbum Propheticum, evellamus & deſtruamus, ædificemus & plantemus, ſummoperè debemus ſatagere, quatenus evellamus vitia, plantemus virtutes; deſtruamus iniqua, & ædificemus honeſta: Sicque noſtra ſolicitudine mediante prava tranſeunt in directa, & aſpera convertuntur in plana. Licèt autem hujuſmodi noſtræ ſolicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia ſapientibus & inſipientibus ſumus in juſtitia debitores, tamen ſpecialiter ad Clericos qui dormire debent à vitiis, ut ſint pennæ columbæ deargentatæ, ne quid appareat in illis quod obfuſcet candorem Eccleſiaſticæ puritatis.*]

[β *Nec vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare. Cùm ergo opera veſtra lucere debeant Laicis in exemplum, nec vos deceat ad inſtar Secularium ad turpe compendium victûs occaſionem arripere. v. v. p. a. ſ.*]

¶ Pith. [7] *Prælatis, &c.*] Extat integra *in epiſt. Innoc. pag.* 244.

[8] *Legibus.*] *L. venales, C. quando provoc. non eſt neceſſe. l.* 14. *ff. ad leg. Jul. repetund.*

XI. Idem [9] Livonienſ. Epiſcopo, & eis qui cum ipſo ſunt Fratribus. [c. an. 1210. *Romà in Germaniam.*]

x y *Cap.* 2. *eod. tit. in* III. *Compil.* Vide Extrav. Alex. IV. cum hora. quam inſeruimus poſt directorium inquiſitor. inter literas Apoſt.

Ad evitandum ſcandalum, poſſunt Religioſi diverſi habitûs miſſi ad prædicandum de novo converſis, ſe in unum ſuperiorem habitum & propoſitum confirmare.

DEus qui Eccleſiam ſuam [x] [y] novâ ſemper prole fœcundat: [*Et infrà* α.] Ne igitur, ſi diſpar in vobis obſervantia fuerit, & diſſimilis habitus, apud eos, quibus unum Evangelium prædicatis, ſcandalum ſuſcitetur: Mandamus, quatenus eo non obſtante, quòd inter vos Monachi ſunt, & Canonici Regulares, vel alii etiam regularem vitam, ſub alia diſtrictione [z] profeſſi, omnes pariter in unum regulare propoſitum & honeſtum habitum, quantùm ad hoc ſpectat officium, conformetis.

z *al.* diſtinctione.

[α *Volens hæc moderna tempora conformare prioribus, & fidem Catholicam propagare, prædeceſſoribus noſtris & nobis poſt eos pium inſpiravit affectum ut Livonen. ingreſſi provinciam paganis evangelizetis nomen Domini noſtri Jeſu Chriſti, eorum ſequentes exemplum, quibus in Evangelio legimus eſſe dictum: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs ſancti; & de quibus Evangelicus ſermo ſubjunxit: Illi autem profecti, prædicaverunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Attendens etenim Evangelicus ille paterfamilias, quòd meſſis eſt multa, operarii autem pauci, adhuc mittit operarios in meſſem ſuam, & in hac quaſi in decima hora vineæ ſuæ verè vos deputat vinitores, quorum labores pari cum primis denario recompenſet. Unde cùm Evangelizandi officium eo aſſumpſeritis inſpirante, qui facit utraque unum: oportet vos in unitatis & charitatis ſpiritu ambulare, illorum ſequentes exemplum, de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una.*]

¶ Pith. [9] *Idem.*] *Pag.* 500. *epiſt.* 711. 714. Junge *cap. ult. inf. de divort. & cap.* 8. *de pœnit. & remiſſ.* Vigner. *tom.* 3. 120. Chronic. Sclavor. 199.

XII. Idem. [c. an. 1210. *Romæ.*]

Ludi theatrales, etiam prætextu conſuetudinis, in Eccleſiis, vel per Clericos fieri non debent.

CUm decorem [a] [10] domûs Dei: *Et infrà.* Interdum ludi fiunt in Eccleſiis theatrales, & non ſolùm ad ludibriorum ſpectacula introducuntur in eis monſtra larvarum, verùm etiam in aliquibus feſtivitatibus Diaconi, Presbyteri, ac Subdiaconi inſaniæ ſuæ ludibria exercere præſumunt: [*Et infrà* α.] Frat. v. mandamus, quatenus ne per hujuſmodi turpitudinem Eccleſiæ inquinetur honeſtas, prælibatam ludibriorum conſuetudinem, vel potiùs corruptelam, curetis à veſtris Eccleſiis extirpare.

a *Cap.* 4. *eod. tit. in* III. *Compil.*

[α *Quia igitur ex officio nobis injuncto domûs Domini nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei ſuper nos cadere dignoſcuntur.*]

¶ Pith. [10] *Cùm decorem, &c.*] Vide *cap.* 12. *ſup. de vit. & honeſt. Cleric.*

XIII. Idem in Concilio generali [b]. [an. 1216. *Romæ.*]

b Conc. generale Lat. ſub Alexand. III. *c.* 14.

Clerici debent continere, & caſtè vivere: contrà facientes, punit; & ſeveriùs puniuntur illi, qui poſſunt legitimo matrimonio uti.

UT Clericorum [c] mores & actus in melius reformentur, continenter & caſtè vivere ſtudeant univerſi, præſertim in ſacris Ordinibus conſtituti, ab omni libidinis vitio præcaventes, maximè illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, quatenus in conſpectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant miniſtrare. Ne verò facilitas veniæ, incentivum tribuat delinquendi, ſtatuimus, ut qui comprehenſi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis [d] aut minùs peccaverint, puniantur [e] ſecundùm Canonicas ſanctiones, quas efficaciùs & diſtrictiùs præcipimus obſervari, ut quos divinus timor à malo non revocat, temporalis ſaltem pœna cohibeat à peccato. Si quis igitur hac de cauſa ſuſpenſus præſumpſerit celebrare divina, non ſolùm Eccleſiaſticis beneficiis ſpolietur, verùm etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præſumpſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maximè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari ſubjaceant ultioni. Qui autem ſecundùm [f] regionis ſuæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, graviùs puniantur, cùm legitimo matrimonio uti poſſint.

c *Cap.* 2. *eod. tit. in* IV. *Compil.*
d *al.* vel minùs, &c.
e *L. ex diverſa*, §. 1. *cum not. de rei vend. & Inſt. de pub. jud.* §. *item, leg. Julia.*
f Hoc dicitur propter Græcos.

XIV. Idem in eodem [g]. [an. 1216. *Romæ.*]

g Conc. Lat. ſub Innoc. III. *cap.* 15.

Clericus crapuloſus vel ebrioſus monitus non deſiſtens, ab officio vel beneficio ſuſpenditur.

A Crapula & ebrietate [h] omnes Clerici diligenter abſtineant, unde vinum ſibi temperent, & ſe vino. Nec ad bibendum quiſpiam incitetur; cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum. Unde illum abuſum penitùs decernimus abolendum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo ſe obligant potatores; & ille judicio talium plùs laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem ſuper his ſe culpabilem exhibuerit, niſi à Superiore commonitus ſatisfecerit, ab [i] officio vel beneficio ſuſpendatur.

h *Cap.* 3. *eod. tit. in* IV. *Compil.*
i à beneficio, vel officio ſuſp.

XV. Idem in eodem [k]. [an. 1216. *Romæ.*]

k Later. ſub Innoc. III. *c.* 16.

A negotiis, perſonis, locis, ludis, veſtibus inhoneſtis, & ornatu minus honeſto, præcipit Clericos abſtinere, & habitu honeſto uti; cujus vanitatem in pluribus exprimit & deteſtatur.

CLerici officia [l] vel commercia ſecularia non exerceant, maximè inhoneſta. Mimis, Joculatoribus, & Hiſtrionibus non intendant. Et tabernas prorsùs evitent, niſi fortè causâ neceſſitatis in itinere conſtituti. Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujuſmodi ludis interſint. Coronam & tonſuram habeant congruentem. Et ſe in Officiis Eccleſiaſticis, & aliis bonis ſtudiis exerceant diligenter. Clauſa deferant deſuper indumenta nimiâ brevitate vel longitudine non notanda. Pannis rubeis [11] aut viridibus, necnon manicis aut ſotularibus conſutitiis, frænis, ſellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem gerentibus non utantur. Cappas manicatas ad divinum officium intra Eccleſiam non gerant; ſed nec alibi, qui ſunt in Sacerdotio & Perſonatibus conſtituti, niſi juſta cauſa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, ſed nec anulos, niſi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico & in Eccleſia ſuperindumentis lineis, omnes utantur, niſi Monachi fuerint, quos oportet ferre habitum Monachalem. Palliis diffibulatis non utantur in publico, ſed vel poſt collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

l *Cap.* 4. *eod. tit. in* IV. *Compil.* Concil. Trid. *ſeſſ.* 14. *de reform. cap.* 6. & *ſeſſ.* 22. *c.* 1.

¶ Pith. [11] *Pannis rubeis*] *cappis ſive mantellis, in epiſt. Gregor.* 8. *Collect.* 1. *cap.* 9. ex qua multa huc tranſlata.

XVI. Honorius III. Ambianen. Epiſcopo. [c. an. 1222. *Româ in Galliam.*]

Clericus, qui tertiò monitus à negotiationibus ſecularibus non abſtinet, interim perdit quoad bona privilegium Clericale. Hoc dicit, & eſt textus multùm no. & qui quotidie allegatur.

EX literis [m] [12] Pontini [13] Comitis intelleximus, quòd quidam Clerici ſuæ terræ potiùs ſecularibus [n] negotiationibus, quàm officiis divinis intendunt; & gaudere volentes privilegio [o] Clericali, nolunt ſtatutis patriæ, quibus quoties expetit, ſicut Laici ſe tuentur, in negotiationum ſuarum [p] quæſtibus ſubjacere: [*Et infrà* α.] Mandamus, quatenus ſi tales tertiò à te commoniti ab hujuſmodi non reſipuerint, ſed prætermiſſis divinis officiis, negotiationibus inſtiterint [q] ſupradictis, cùm facto privilegium abjiciant Clericale, tu quò minùs, dum his ſe implicant, de ſuis facultatibus ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubjaceant, non defendas eoſdem.

m Vide Geminianum *in c. ſi. de off. del. in* 6.
n *al.* negotiis.
o privilegiis Clericorum.
p Vide *l. quæſtiones. C. de re judi. & l. ſi proponas*, §. 1. *ff. de inoff. teſta.*
q utuntur.

[α *Unde quia magnum ex hoc ſcandalum inter Laicos generatur, nobis humiliter ſupplicavit, ut vel compelli hujuſmodi Clericos ad ſerviendum Eccleſiæ illicitis ſecularibus negotiationibus poſtpoſitis mandaremus, vel pateremur eos quoad facultates eorum ſtatutis & conſuetudinibus patriæ ſubjacere. Cùm igitur prædicta in Clericalis Ordinis vituperium redundare noſcuntur, & Clericorum vita generare non debet Laicis ſcandalum, ſed præſtare honeſtatis exemplum. f. t.*]

¶ Pith. [12] *Ex literis.*] V. C. addit, nobilis viri.

[13] *Pontini.*] V. C. addit, & Monſtraolis, vel Muſtreolis. Matth. Pariſ. 512.

DE COHABITATIONE CLERICORUM, ET MULIERUM.

TITULUS II.

I. Ex Concilio Moguntin. [r] [1] [c. an. 812. *in Germania.*]

r Hoc reperio Conc. Nannetenſi, *c.* 3.

Clericus non debet retinere in domo mulierem ſuſpectam de incontinentia, etiamſi ſit mater, vel alia conſanguinea.

INhibendum [ſ] eſt, ut nullus Sacerdos fœminas, de quibus ſuſpicio poteſt eſſe, retineat. Sed neque illas quas Canones concedunt, matrem, amitam, & ſororem [2]; quia inſtigante diabolo, & in illis ſcelus perpetratum reperitur, aut etiam in pediſſequis earumdem. Sed ſi qua de his neceſſitatem habuerit, Presbyteri habeant in vico aut in villa domum longè à ſua converſatione: & ibi eis, quæ ſunt neceſſaria, ſubminiſtrent. Prohibendum quoque eſt, ut nulla fœmina ad altare præſumat accedere, aut Presbytero miniſtrare, aut intra cancellos ſtare ſive ſedere.

ſ *Cap.* 1. *eod. tit. in* I. *Compil.*

¶ Pith. [1] *Moguntino.*] al. *Marcicenſi.*

[2] *Sed neque illas quas Canones concedunt, matrem, amitam, & ſororem.*] Abrogatum *cap. penult. inf. hoc tit.* Pro Clericis. an potiùs hoc eſt de Sacerdote? Illud de Clericis inferioris Ordinis? Iſidor. *lib.* 2. *de Offic.*

II. Ex Decreto [3] Eugenii Papæ. [c. an. 655. *Romæ.*]

Excommunicatur Clericus in ſacris, qui à ſuſpectarum mulierum colloquio, vel earum conſortio, monitus non deſiſtit.

SI quiſquam [t] Sacerdotum, id eſt, Presbyter [4], Diaconus, Subdiaconus, de quacumque fœmina crimine fornicationis ſuſpectus, poſt primam, ſecundam & tertiam admonitionem inveniatur fabulari, & aliquo modo converſari cum ea, excommunicationi ſubdatur; fœmina verò canonicè judicetur.

t *Cap.* 3. *eod. tit. in* I. *Compil.* Vide Conc. Later. ſub Leone X. *ſeſſ.* 9. *de reformat. Curiæ & alior.*

¶ Pith. [3] *Ex Decreto.*] *Ex Concilio.*

[4] *Id eſt Presbyter, Diaconus, Subdiaconus.*] *Presbyterorum,*